

"תורתך שעשועי"

יו"ל ע"י בית מדרש לבעלי בתים ולגמלאים - גני הדר פתח תקוה

ראש הכולל - הרב זכריה אינגבר. עורך הגיליון - הרב שמואל אינגבר.

"וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו" (בראשית ל"ב, ד')

שאלה מרכזית - לשם מה שלח יעקב מלאכים אל עשיו

הפרשה פותחת בפסוק: "וישלח יעקב מלאכים לפניו אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום". ונשאלת השאלה - לשם מה שלח יעקב מלאכים אל עשיו אחיו לשעיר? הרי רק לאחר שהמלאכים חוזרים אליו, הם אומרים לו, שעשיו בא לקראתו, אך לפני כן חשב שהוא יושב בשעיר, כמו שנאמר: "אל עשו אחיו ארצה שעיר שדה אדום", אז לשם מה הוא שולח אליו מלאכים?

וקשה לומר שיעקב פחד מעשיו מפני כוחו הגופני, שהרי יעקב היה חזק מאד, וכמו שראינו שהוא גלל לבדו את האבן כפקק מעל הבקבוק? וכן מוכח ממאבקו עם המלאך, וממדרשים נוספים. ועוד, שרבקה אמרה לו שישאר אצל לבן עד שתשוב חמת עשיו ממנו, ואז תשלח לקרא לו. ואומר 'רש"י' (בראשית ל"ה, ח') שרבקה שלחה את דבורה לומר ליעקב שיכול לחזור. וא"כ ברור שרבקה היתה בטוחה שעשיו לא יעשה שום דבר רע ליעקב, אז למה הוא פחד ממנו. ומה שנאמר בפסוק ח': "ויירא יעקב מאד ויצר לו", זה רק לאחר שהמלאכים שבים ואומרים לו שעשו בא לקראתו עם ארבע מאות איש, אך לפני כן לא ידע זאת.

גם מדברי הדרשן **ב'מדרש רבה'** (בראשית ע"ה, ב') משמע שכאלו הקב"ה בעצמו גוער ביעקב: "וישלח יעקב מלאכים לפניו... אמר לו הקב"ה - לדרכו היה מהלך, והיית משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב". ומיד מובאים עוד שני מדרשים בסגנון דומה, ואחד מהם אף מדמה את יעקב לאדם שהולך ומעצמו מחזיק באזני כלב ללא צורך, כאילו בשביל להתחבב עליו, אך הכלב בתגובה מזיק לו.

"וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו" - ויש לברר, איך מובא במדרשים שעשיו - **'לדרכו היה מהלך'**, ויעקב לא היה צריך לזוז מפגש אתו, בזמן שהפסוק אומר שעשיו כן הולך לקראת יעקב? **וניתן להסביר**, שאכן בתחילה עשיו היה הולך לדרכו, אך לאחר שבאו אליו המלאכים ואמרו לו שיעקב בא לקראתו בכדי למצוא כן בעיניו, אז הוא שינה את כיוון הליכתו, והחליט לבוא לקראת יעקב.

והשאלה כאן קשה, כי מצד אחד, אם משתמע מהמדרשים שה' לא הסכים עם פעולת יעקב, אז מה בכל אופן היתה מחשבתו, שהוא כן שלח מלאכים אל עשיו. **ומצד שני**, אם היתה לו הצדקה לשליחת המלאכים, אז מדוע המדרשים טוענים כנגדו.

שאלת ביניים א' - היכן נמצאות ארץ שעיר ושדה אדום - בניסיון להבין את כוונת יעקב, יש גם לבדוק היכן נמצאת שעיר ביחס למסלול הליכתו של יעקב מחרן לארץ ישראל.

'אבן עזרא' טוען שאדום נמצאת באמצע הדרך: "וישלח - הנה ידענו כי ארץ אדום בין חרן ובין ארץ ישראל, וזאת תשובה על הגאון שאמר כי סיני ושעיר ופארן סמוכים הם". ויש לברר את משמעות דבריו - **'הנה ידענו'**, שאם הכוונה שהדבר ידוע לכולם, אז איך הגאון לא יודע על כך, וסובר שסיני ושעיר ופארן סמוכים הם, וכמו שבאמת נראה כך במפות המצויות בידינו. ועוד, שלא שייך לומר כאן, **שזאת תשובה על הגאון**, כי ממה הוא מוכיח שהגאון אינו צודק. **ונראה לומר**, שטענת **'אבן עזרא'** היא, שחייבים לומר שאדום נמצאת בין חרן לארץ ישראל, כי אחרת יעקב לא היה שולח מלאכים אל עשיו, **ומכאן תשובה לגאון**, שסובר שעשיר סמוכה לסיני.

'רמב"ן' אומר בדומה: "אל עשו אחיו ארצה שעיר, בעבור היות נגב ארץ ישראל על ידי אדום ואביו יושב בארץ הנגב, יש לו לעבור דרך אדום או קרוב משם, על כן פחד אולי ישמע עשו, והקדים לשלוח אליו מלאכים לארצו". והוא עצמו מביא את דברי המדרש: "אמר לו הקב"ה, לדרכו היה מהלך והיית משלח אצלו ואומר לו כה אמר עבדך יעקב". אך לדבריהם, לא מובנת טענת המדרש.

מסע בני ישראל לקראת כניסתם לארץ - והנה, לפי מה שידוע לנו עפ"י המפות שבידינו היום, הרי שהצד המערבי של ארץ אדום היה בדרום ארץ ישראל, ונמשכה מדרום לים המלח אל הצד הדרומי מזרחי של בקעת הירדן. והר שעיר נמשך מהצד המזרחי של ים המלח לכיוון דרום עד לאזור מפרץ אילת. **וכן משמע מפרשת 'חקת'** שעם ישראל נוסע דרך ים סוף ומסובב את ארץ אדום שבדרום ארץ ישראל, ופונה מזרחה אל עבר הירדן המזרחי, ועולה צפונה אל ארץ מואב, וארץ אדום עוד דרומית לה. ואילו יעקב נכנס לארץ ישראל באזור שכם שהיא צפונית לאזור יריחו, וא"כ המסלול של יעקב לארץ ישראל כלל לא עובר בארץ אדום. וא"כ, שוב חוזרת השאלה, מדוע יעקב שלח אליו מלאכים, הרי הוא לא היה אמור כלל לפגוש בעשיו הנמצא בשעיר היא אדום.

שאלת ביניים ב' - היכן היה מקום מושבו העיקרי של עשיו כאשר יעקב מגיע מחרן

בשאלה זו נדון ביתר הרחבה **ב'נספח'** שבסוף המאמר. בשאלה זו יש מחלוקת בין המפרשים. אך נוכל לומר, שלדעה הסוברת שמקום מושבו העיקרי של עשיו היה בארץ ישראל, אז ממילא יעקב היה נפגש אתו כאשר היה מגיע לשם, וברור למה שולח אליו מלאכים בכדי לפייס אותו, ולא מובן מדוע המדרשים טוענים שעשיו לדרכו היה מהלך. אך לדעה הסוברת שמקום מושבו העיקרי היה בשעיר, **וכן נראה לומר מתוך בדיקת המקורות השונים**, אז יעקב בהגיעו לארץ ישראל לא צריך כלל לפגוש אותו, ולכן **מצד אחד**, ברור מדוע המדרשים טוענים עליו. **ומצד שני**, צריכים להבין מה היתה המחשבה של יעקב שבכל זאת שלח אליו מלאכים.

רעיון מרכזי - מטרת יעקב בפגישה ביניהם היתה הפוכה, דווקא להתנתק מעשו

בהקדמה, יש להעיר שאנו מעלים גישה ייחודית שלא נמצאת במפרשים. רוב הפרשנים מנסים להסביר מדוע בכ"ז פחד יעקב, למרות כוחו הרב, ולמרות הבטחת ה', ולכן שולח מלאכים בכדי לפייסו. אך יש קושי בגישה זו, כי הפחד שלו התעורר רק לאחר שהמלאכים חזרו אליו, ועדיין קיימת השאלה, למה הוא בכלל שלח אליו מלאכים. וחלקם דוחקים לומר, שעשיר שכנה בדרכו מחרן לארץ ישראל, ולכן היה ברור שהם יפגשו. אך הם אינם מסבירים מדוע א"כ המדרשים יוצאים כנגדו, וטוענים שעשיו לדרכו היה מהלך.

חששו של יעקב מהשנאה של עשיו - **'רש"י'** בפסוק ה' אומר: "גרת. לא נעשיתי שר וחשוב אלא גר, אינך כדאי לשנוא אותי על ברכות אביך...". על פי זה משמע, שמטרת שליחת המלאכים היתה לבטל את השנאה של עשו. וצריך להבין מה היתה הדחיפות בעניין

זה, הרי לפי מה שהבאנו לעיל, עשו יושב בשעיר, ויעקב לא אמור בכלל לפגוש אותו, אז מדוע חשוב לו לבטל את השנאה של עשיו כלפיו. וגם אם יש חשש רחוק שיפגוש בו באקראי בזמן מן הזמנים, הרי שחשש זה הוא פחות ערך אל מול המפגש העכשווי ביניהם, שבוודאי טומן חובו סכנה גדולה ליעקב, כמו שהוא עצמו מתבטא לאחר שהמלאכים חוזרים ומספרים לו שעשיו הולך לקראתו.

חששו של יעקב מהאחווה של עשיו - לאחר שמתברר ליעקב שעשו בא לקראתו, הוא מתפלל לה': "הצילני נא מיד אחי מיד עשיו" (בראשית ל"ב, י"ב), ומסביר בספר **פרדס יוסף** את הכפילות בכך, שהוא חושש גם מ'**אחי**' כלומר מלהיות בקשר טוב של אחווה עם עשיו, וגם מ'**עשיו**' כלומר ממלחמה עם עשיו הרשע. משמע שיעקב מתפלל לה' שהוא יפרד מעשיו לגמרי, ואינו רוצה עמו לא בקשר של שנאה אך גם לא בקשר של אחווה.

"הן עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" - ניתן להסביר, שעם ישראל במהותו צריך להיות בבחינת: "עם לבדד ישכון ובגוים לא יתחשב" (במדבר כ"ג, ט'), וצריך להיות בברית ובדביקות רק עם ה' לבדו, וכל קשר או ברית עם אחר, גורם למסך מפריד בינו לבין ה'.

וכידוע, גם מחשבה כשלעצמה על השני גורמת לקשר עם השני. כאשר אדם **אוהב** את חברו הוא קשור אליו במחשבתו, מחשבת האהבה, ולא יכול לנתק לגמרי את מחשבתו ממנו. אך גם כאשר החבר **שונא** אותך, גם אז אתה לא יכול לנתק אותו ממחשבתך, כי השנאה שלו, גורמת לך לחשוב כל הזמן על העניין. ורק אם אין כל רגשות ביחס לזולת, לא של אהבה ולא של שנאה, לא מנמך אליו ולא ממנו אליך, רק אז אתה יכול לנתק את החבר ממחשבותיך, ואז אתה יכול לייחד את המחשבה אך ורק לקב"ה.

כעת, כאשר יעקב חוזר לארץ ישראל, ולאחר שהצליח להתנתק לגמרי מלבן, ע"י הקמת הגלעד ביניהם לאמר שאף אחד לא יעבור אל השני. הוא רוצה להגיע לקשר המלא והמושלם בינו לבין ה', ע"י שיתנתק לגמרי גם מעשיו. הוא סובר, שלמרות שציווי ה' שיחזור לארץ ישראל, מוכיח שאין עשיו מתנכל אליו להורגו, אך יתכן שעשיו עדיין שונא אותו, ולכן רוצה לבטל את השנאה של עשיו כלפיו, כדי שבכך יוכל להתנתק ולהיפרד לגמרי מעשיו, לא רק פיזית אלא גם מחשבתית.

מהות מאבקו של מלאכו של עשיו עם יעקב - עפ"י זה נוכל להבין את פשר המאבק עם המלאך, לאחר שנתר לבדו מעבר ליבק. ונוכל לשאול - מדוע ההדגשה של: "ויותר יעקב לבדו" (בראשית ל"ב, כ"ה). אלא שהדבר בא לרמז על כך שיעקב צריך להישאר - **לבדו**, ומעשה אבות סימן לבנים, שעם ישראל יוכל להתקיים רק כ"עם לבדד ישכון". ומלאכו של עשיו יודע, מה שעשיו עצמו כנראה לא יודע, שניתוק מיעקב יגרום לנפילה מוחלטת של עשיו, כי רק קשר עם צד של קדושה יכול לתת קיום כל שהוא לעשיו, ולכן מלאכו של עשיו נלחם ביעקב שרוצה להיות **לבדו**, ואם ינצח אותו, הרי בהכרח יעקב יצטרך להיות קשור לעשיו בקשר של תלות.

"ויעבר את מעבר יבק" - 'יעקב' פחות 'ע' = 'יבק' - על דרך הרמז אולי ניתן לומר, שיעקב נותר לבדו מעבר לנחל - **'יבק'**, והאותיות הללו נמצאות בשמו של - **'יעקב'**, אלא שחסרה האות - **'ע'**, שהיא האות הראשונה של - **'עשיו'**. **ויש לומר**, שעשו היה קשור ביעקב ע"י האות **'ע'** שנמצאת בשמות שניהם. ועכשיו **'יעקב'** רוצה להיות **לבדו** כמו שנאמר - **'ויותר יעקב לבדו'**, כלומר שרצה להיפרד מהקשר שלו עם **'עשיו'**, ע"י שיוריד ממנו את האות **'ע'**, וישאר לו השם - **'יבק'**.

חיזוק לרעיון זה שהשם - **'יבק'** מבטא גם את שמו של - **'יעקב'** ניתן למצא גם בדברים של ה'**אר"י הקדוש**' בספר **'ליקוטי תורה'** לפרשת **'וישלח'** שאומר על הפסוק: "ויעבר את מעבר יבק", שהשם **'יבק'** הוא בגימטריה = 112, וזה צירוף של שני השמות של ה': י.ק.ו.ק. = 26 + אלוקים = 86 וביחד = 112. ומסביר **'ר' פנחס פרידמאן** בספרו **'שבילי פנחס'** (פרשת **'וישלח'** מאמר י'), שאברהם היה במידת ה'**חסד**', שבאה לידי ביטוי בשם - **'הוי"ה הקדוש**, ואילו יצחק היה במידת ה'**דין**', שבאה לידי ביטוי בשם - **'אלוקים'**. ואילו יעקב היה במידת **'תפארת'** שבאה למזג את שתי המידות הקודמות, וזו המשמעות של השם - **'יבק'**.

"ויאבק - ויתקשר" - ניתן גם לומר, שעצם המאבק, ואפילו מאבק ממושך ללא ניצחון, הוא גם כן צורה של קשר וחיבור. וכמו שנאמר בפסוק: "ויאבק איש עמו עד עלות השחר", ויש מסבירים שהמאבק יתמשך עד שחר הגאולה. ואת המילה - **'ויאבק'** מפרש **'רש"י**: "ול"נ שהוא לשון **ויתקשר** ולשון ארמי הוא... שכן דרך שנים שמתעצמים להפיל איש את רעהו **שחובקו ואובקו בזרועותיו**", א"כ, המאבק הוא סוג של התקשרות והתחבקות. ואולי זו גם הכוונה בפסוק - **'ויאבק איש עמו'**, שמטרת המאבק היתה בשביל להיות **עמו**.

"וירא כי לא יכל לו ויגע בכף ירכו" - כאשר רואה מלאכו של עשיו, שאינו מצליח להיות מחובר אליו, אז הוא נוקע את כף רגלו. ויש לזה שתי משמעויות: האחת **פיזית** - שיעקב אינו יכול להתרחק במהירות, שהרי הוא צולע. והשנייה **מחשבתית** - כי כל זמן שהוא צולע, הרי שאינו יכול להסיר ממחשבתו את עשיו, ובהו יהיה מחובר אליו.

"לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל" - הניצחון של יעקב על המלאך, ואף ריפוי המהיר מצליעתו, כפי שבא לידי ביטוי בפסוק: **"ויזרח לו השמש"**, ואומר **'רש"י**: "לרפאות את צלעתו", סתם את הגולל על הקשר בינו לבין עשיו. בעקבות זאת, המלאך נאלץ לתת את ברכתו לכך, והדבר בא לידי ביטוי בשינוי השם - **'יעקב'** שהיה בו גם ביטוי לקשר עם עשיו, שהרי החזיק בעקבו. ועכשיו נקרא - **'ישראל'** אותיות **'ישר - אל'**, לומר שמעשיו הקשר שלו ישיר עם האל בלבדו.

"והוא עבר לפניכם, וישתחו ארצה שבע פעמים עד גשתו עד אחיו" - לאחר הניצחון על מלאכו של עשיו, יעקב כבר בטוח בהצלחתו, וכאשר הוא רואה את עשיו ואנשיו, כבר לא מובא שהוא מפחד או ירא, כמו שנאמר לעיל כאשר שמע מהמלאכים שעשו הולך לקראתו. ויעקב רץ לקראתו, ונותן לו את המנחה, בכדי להוריד ממנו את שנאתו, ומצד שני מסרב לקחת ממנו דבר, בכדי שלא יהיה חייב לו, כי כל חוב יוצר קשר בין שני האנשים. ולאחר שאכן התוכנית הצליחה נאמר: "ויבא יעקב שלם עיר שכם" (בראשית ל"ג, י"ח), וכמו שמביא **רש"י** שלם בגופו שלם בממונו שלם בתורתו, ואפשר להוסיף על פי הני"ל - גם שלם בדבקותו בה'.

לסיכום - עפ"י רעיון זה, הפחד של יעקב מעשיו החל רק לאחר שהמלאכים סיפרו לו, שבא לקראתו עם ארבע מאות איש. ולמרות שה' הבטיחו שיחזירו בשלום, אך בעקבות מה שסיפרו לו התעוררו אצלו חששות שונים, כפי שמסבירים הפרשנים, שאולי בכל זאת יהיה במצב של סכנה, והא צריך להיערך לקראתה. אך כאשר הוא שלח אליו את המלאכים, יעקב כלל לא פחד מעשיו, ורצונו היה לבטל את השנאה ממנו, בכדי שיוכל לייחד את כל מחשבתו לקב"ה. **ויתכן**, שהמדרשים טענו כנגד יעקב על כך, כי עצם המפגש אתו לטוב או לרע, יכול לגרום לבעיות קשות יותר, מאשר ההתעלמות ממנו.

מסוגל לישועות - כידוע לימוד משניות מס' הניס מסוגל לישועות. ז"ה ילא לאור פירוש נרחב למס' מלווה באיורים

להקלת ההבנה. לרכישת הספר ניתן לפנות לרצ גרשון אינגבר בטל. - 0527698670

כתקופה זו של הקורונה השיעורים מתקיימים ע"י תוכנת זום

שעה 11.15 - שיעור בגמרא מסכת שבת. שעה 12:00 - שיעור באור החיים הקדוש. ביום ה' שיעור בפרשת השבוע (שיעור זה

מתפרסם בסוף השבוע בבתי הכנסת בעלון של בית המדרש) לפרטים נא לפנות בטלפון - 0548448692.

לתגובות הערות והארות ולקבלת הגיליון במייל, גם במהדורה מורחבת, נא לפנות לכתובת - Ingber@bezeqint.net